

idrak

Dini Araştırmalar Dergisi / Journal of Religious Studies
Cilt/Volume-2 • Sayı/Issue-1 • Haziran 2022

Cilt | Volume: 2 • Sayı | Issue: 1

Habib Kartaloğlu. şiî-İmâmiyye'de Aklî Düşünce ve şerîf el-Murtazâ. Ankara: Gece Kitaplığı, 2020, 232 s.

Duran Eski

Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İslam Mezhepleri Tarihi, İstanbul/Türkiye.

*Research Assistant, İstanbul University, Institute of Social Sciences,
Department of Basic Islamic Studies, History of Islamic Sects,*

Istanbul /Turkey.

eskiduran@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4234-5360

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Date Received: 30 Mart | March 2022

Kabul Tarihi | Date Accepted: 27 Nisan | April 2022

Yayın Tarihi | Date Published: 15 Haziran | June 2022

Atıf | Cite as

Eski, Duran. "Habib Kartaloğlu. şiî-İmâmiyye'de Aklî Düşünce ve şerîf el-Murtazâ. Ankara: Gece Kitaplığı, 2020, 232 s.". *İdrak Dini Araştırmalar Dergisi* 2/1 (Haziran 2022), 191-195.

İntihal | Plagiarism

Bu çalışma hakem değerlendirmesinden geçmiş, bir intihal yazılımı ile taranmıştır. İntihal yapılmadığı tespit edilmiştir.

This article has gone through a peer review process and scanned via a plagiarism software. No plagiarism has been detected.

Telif | Copyright ©

idrak'te yayımlanan çalışmaların telif hakları yazarlarına aittir.
The copyrights of articles published in *idrak* belong to their authors.

Published by Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Habib Kartaloğlu. *Şiî-İmâmiyye’de Aklî Düşünce ve Şerîf el-Murtazâ*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2020, 232 s.

Öz

Ana hatlarıyla Şeyh Müfîd tarafından şekillenen Usûlî düşüncenin daha belirgin hale gelmesinde öğrencilerinden Şerîf el-Murtazâ’nın önemli bir rolü olmuştur. Eserde Şerîf el-Murtazâ’nın Usûlî düşünceye ne tür katkılar sağladığının ortaya koyulması amaçlanmıştır. Bu çalışmada ise söz konusu eserin incelenmesi ve değerlendirilmesi konu edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kitap İncelemesi, Şîa, Usûlîlik, Şerîf el-Murtazâ.

Şiî-İmâmiyye’de Aklî Düşünce ve Şerîf el-Murtazâ adlı bu eser, Habib Kartaloğlu’nun Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde 2016 yılında tamamladığı *Şerîf el-Murtazâ* (öl. 436/1044) ve *Şiî-Usûlî Gelenekteki Yerî* başlıklı doktora tezinin kitap haline getirilmesiyle oluşmuştur. Bununla birlikte eserde doktora tezinde bulunmayan bazı açıklamalara yer verilmiş ve yazarın “Şiî-Usûlî Düşüncenin Ortaya Çıkış Sebepleri Üzerine Mülâhazalar” adlı makalesi yeniden gözden geçirilerek kitabın birinci bölümüne ilave edilmiştir.

Eser kısa bir önsözün ardından giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş kısmında çalışmanın temel hedefi Usûlî düşünceyi Ahbârî düşünceden farklılaştıran noktalarda Şerîf el-Murtazâ’nın görüşlerinin incelenmesi, onun Usûlî düşünceye yaptığı katkıların ortaya koyulması ve Şiî-Usûlî gelenekteki yerinin tespit edilmesi olarak belirlenmiş, şahıs merkezli bir çalışma yapılacağı kaydedilmiştir. Bunun yanı sıra konunun önemi, sınırları, kaynakları ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir.

“Şerîf el-Murtazâ Öncesi Şiî-Usûlî Düşünce” başlıklı birinci bölümde, dört başlık altında Şerîf el-Murtazâ öncesi dönemde Şiî-İmâmiyye’de Usûlî düşüncenin gelişimi konu edilmiştir. Burada Usûlî düşüncenin ortaya çıkış sebeplerinin neler olduğu/olabileceği, Usûlîlerin Ahbârîlerden ayrıldıkları noktalar bağlamında Usûlîliğin temel nitelikleri, Şeyh Müfîd öncesi dönemde düşüncenin gelişimine kimlerin katkı sağladığı ve Usûlî düşüncenin ana hatlarıyla şekillenmesinde en büyük pay sahibi olan Şeyh Müfîd’in katkıları üzerinde durulmuştur. Şeyh Müfîd’in sisteme yaptığı katkılar “imamet gerekliliği, imamın bilgisi, sehvü’n-nebî, haber-i vâhid, gaybet ve bedâ” gibi konu başlıkları ekseninde ele alınmıştır.

“Şerif el-Murtazâ’nın Hayatı ve İlmi Kişiliği” başlıklı ikinci bölümde, Şeyh Müfid’in vefatının ardından Şii-İmâmiyye’nin dini liderliğini üstlenen Şerif el-Murtazâ’nın yaşadığı dönem, hayatı, ilmi kişiliği ve siyasi kişiliği üzerinde detaylı bir şekilde durulmuştur. Büveyhî emirlerinin sağladığı imkanlardan yararlanan, farklı kesimlere mensup alimlerden ders alan ve birçok öğrenci yetiştirip eser telif eden Şerif el-Murtazâ’nın, kardeşi Şerif er-Râdî’den (öl. 406/1015) sonra Tâlibî nakibi olarak atanmasıyla siyasi bir figür olarak ortaya çıktığı belirtilmiştir. Bu noktada Şerif el-Murtazâ, geleneksel Şii siyaset düşüncesinin aksine gayr-i meşru, gâsıp ve câir olarak görülen yönetimlerle uzlaşma yollarını aramış ve bu konuyla ilgili bir de risale yazmıştır (s. 110-112).

“Şerif el-Murtazâ’nın Usûlî Düşünceye Katkıları” başlıklı üçüncü bölümde Şerif el-Murtazâ’nın sisteme katkıları imâmet nazariyesine, diğer konulara (bedâ, rec’at, sehvün-nebî, Kur’an-ı Kerîm, sultân-ı câir ve imama ait görevlerin ulema tarafından devralınması) ve Usûlî yöntemle etkisi bağlamında ele alınmıştır. Bu bölümde Şerif el-Murtazâ’nın özellikle üzerinde durduğu aklî ilkeler çerçevesinde konuları nasıl ele aldığı ortaya koyulmak suretiyle Usûlî düşüncenin sistemli hale gelmesine yaptığı katkılar üzerine yoğunlaşmıştır. Ayrıca aynı sistemi takip ettiği hocası Şeyh Müfid ile örtüştüğü ve ondan farklılaştığı noktalar üzerinde durulmuştur.

Sonuç kısmında da genel bir değerlendirme yapılmıştır. Doktora tezinin ek kısmında Şerif el-Murtazâ’nın yayınlanmış müstakil eser ve risalelerinin konu içeriklerinden hareketle alanlara göre sınıflandırılması yapılmış olmasına rağmen eserde bu bölümün çıkarıldığı görülmektedir.

Eserin planı ve muhtevası genel olarak bu şekildedir. Diğer taraftan yazarın çalışmaları incelendiğinde Şii düşünce ekollerinden olan Ahbârîlik ve Usûlîlik üzerine başka çalışmalarının da bulunduğu görülmektedir. Bunlar arasında yüksek lisans tezi, çevirisi ve makaleleri yer almaktadır. Bu bakımdan söz konusu çalışmalar eserin arka planında nasıl bir birikimin olduğuna işaret etmektedir.

Akademik bir dil ile kaleme alınan bu eserde konu, Şerif el-Murtazâ ve onun Usûlî düşünceye katkıları ile sınırlandırılarak derinleme-

sine incelenmiş ve müellifin kendi eserlerinden hareketle görüşleri tespit edilmiştir. Kaynaklardan bilgi taraması yapılmış ve ulaşılan bilgiler değerlendirilerek kayda geçirilmiştir. Eserde akıcı ve anlaşılır bir dil kullanılmış ve esas alınan akademik üslup çalışma boyunca korunmuştur.

Çalışma özü itibariyle iki aşamalı bir araştırma olduğundan kaynaklar da bu doğrultuda farklılık arz etmiştir. Şerîf el-Murtazâ'nın yaşadığı dönem, hayatı, ilmi kişiliği ve siyasi kişiliğiyle ilgili bölümde rical ve İslam tarihi kitapları, temel tezinin ele alındığı bölümde ise başta Şerîf el-Murtazâ olmak üzere Şeyh Müfîd ve diğer Şîî müelliflerin eserleri kaynak olarak kullanılmıştır. Ayrıca eserde pek çok çağdaş araştırmadan da istifade edilmiştir. Bu yönüyle çalışmanın oldukça zengin bir literatüre sahip olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan eserde Şerîf el-Murtazâ'nın Usûlî anlayışa etkisinin daha kapsamlı anlaşılabilmesi için söz konusu meseleleri ele alış biçiminin sonraki dönem eserlerine yansımalarına yer verilmemiştir. Dolayısıyla bu bir eksiklik olarak görülebilir. Ancak burada eserin aslında bir doktora tezi olduğunu ve Usûlî düşüncenin uzun bir dönemi kapsadığını da göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Usûlîlik, Şîî-İmâmîyye geleneğinde genel itibariyle hakim bir anlayış olmuştur. Bu eserde Şerîf el-Murtazâ'nın benimsemiş olduğu aklî metodoloji sayesinde Usûlî düşüncenin gelişimine önemli bir katkı sağladığından ve hocası Şeyh Müfîd ile birlikte Şîîliğin temel esaslarının aklî temeller üzerine yeniden bina edilmesine öncülük ettiğinden bahsedilmiştir. Ayrıca Şerîf el-Murtazâ'nın dini ilkelerin tek başına akıl vasıtasıyla bilinebileceği ve haber-i vâhidin itikatta olduğu gibi fıkhıta da delil olamayacağı şeklindeki görüşleriyle Şîî düşüncenin genel karakteristik yapısının dışında radikal bir aklî tutum benimsediği belirtilmiştir. İtikâdî meseleleri ele alış biçimi uzun süre Şîî kelamının genel çerçevesini oluştursa da haber-i vâhid konusundaki görüşlerinin sonraki dönemlerde kendine çok az sayıda destekçi bulabildiği ifade edilmiştir.

Şekil açısından bakıldığında eserde sayfa 44'te bir cümlelerin eksik kaldığı ve sayfa 169 ve 180'de olduğu gibi bazı başlıklarda diğerlerinden farklı puntolar kullanıldığı görülmektedir. Oysa doktora tezinde

böylesi bir hata söz konusu değildir. Bunların dışında ise genel olarak eserin titiz bir çalışmanın ürünü olduğu göze çarpmaktadır. Yazım kurallarına dikkat edilmiş, bölümlerin oluşturulması ve kaynakçanın hazırlanmasına da özen gösterilmiştir. İSNAD dipnotlu atıf sisteminin, dipnot ve kaynakça kısmında Arapça ve Farsça eser adlarının yazımında İSNAD transkripsiyon alfabesinin kullanılacağı belirtilmiş ve buna riayet edilerek belirli bir standart sağlanmıştır. Bazı kavram ve kelimeler kalın yazılarak okuyucunun dikkati çekilmiştir. Kelime ve anlam farklılıklarının net olarak ortaya koyulabilmesi için gerekli yerlerde kelimenin Arapça karşılığı da verilmiştir. Şerif el-Murtazâ’nın haber konusundaki görüşünün sayfa 184’te tablo haline getirilmesi de metne zenginlik katmıştır.

Sonuç olarak eserin, alana sağlayacağı muhtemel katkı açısından değerli olduğu söylenebilir. Zira ülkemizde Şîa hakkında yazılan çok sayıda kitap ve makale olsa da Şiî-İmâmiyye düşünce ekollerinden olan Ahbârîlik ve Usûlîlik üzerine yapılan çalışmalar oldukça azdır. Őüphesiz belirli periyotlar halinde ve şahıs merkezli çalışmaların yapılması, genellemelerden kaçınarak konunun derinlemesine incelenmesine olanak sağlamaktadır. Uzun bir dönemi kapsayan Usûlî düşüncenin geçirdiği değişim ve dönüşümleri daha iyi anlayabilmek için başka çalışmalara da ihtiyaç vardır.

